

BOGANMELDELSER

Ted Palmer: The Re-Emergence of Correctional Intervention. Newbury Park: Sage, 1992. 229 sider.

Ted Palmer har, som forsker ved California Youth Authority, arbejdet med behandlingsforskning i snart 30 år og har dermed gennemlevet perioder med meget forskellige vurderinger af mulighederne for at behandle sig ud af kriminalitetsproblemet. Som et naturligt udgangspunkt for at diskutere nyere tendenser på dette område giver han et rids af rehabiliteringens historie: om behandlingsoptimismen fra slutningen af 1960'erne til midten af 70'erne og om den pessimisme, der fulgte efter Martinsons berømte artikel om *Nothing Works* fra 1974. Disse ekstremer i vurderingen af behandlingsmulighederne blev i begyndelsen af 1980'erne afløst af en mere realistisk linie, karakteriseret ved "several-things-sometimes-works". Palmer tilslutter sig den realistiske linie og mener, at man kritisk bør vurdere og sortere de erfaringer, der findes, og forbedre både behandlingsprogrammer og -evalueringer.

Palmer taler om "intervention" i stedet for behandling, idet dette begreb omfatter en kombination af behandling og ydre kontrol. For Palmer er det primære mål med intervention beskyttelse af samfundet og først derefter ændring af lovovertræderen. Dette bør imidlertid ikke legitimere et hvilket som helst indgreb. Palmer understreger betydningen af en humanistisk og menneskeretlig holdning, og han tager afstand fra inhumane og traumatiserende behandlingstiltag som f. eks. kastration og psykokirurgi og mener, at behandlingsprogrammer almindeligvis må hvile på positiv reinforcement og belønning. Behandling bør sigte på individets udvikling og forandring og bygge på individets evner og interesser og stå i modsætning til de rene straffeforanstaltninger.

Siden Lipton, Martinson og Wilks i 1975 udgav deres omfattende gennemgang af evalueringsundersøgelser, er der gennemført flere lignende litteraturstudier, ligesom der er foretaget metaanalyser af behandlingsforskningens resultater. Palmer refererer indgående disse studier og analyser og konkluderer på denne baggrund:

1) at visse programmer sjældent (i mindre end en tredjedel af undersøgelserne) giver positive resultater. Det drejer sig om konfrontation, hvor der sigtes på afskrækkelse: prævention af ungdomskriminalitet gennem indsatser i boligområdet; diversion; gruppeterapi og -rådgivning; individualterapi og -rådgivning; forstærkning af indsatsen i forbindelse med betinget dom og prøveløsladelse.

2) at visse programmer kan siges at give positive resultater alene gennem at påvise, at eksperimentalgruppen ikke har større tilbagefald end kontrolgruppen. Det drejer sig om eksperimentelle programmer, som er mindre udgiftskrævende end de ordinære programmer. Forskellige alternativer til institutionsanbringelse, såsom intensiv overvågning i frihed såvel som alternativer til retssystemets behandling af straffesager, har i flere tilfælde vist sig at give lige så gode (eller dårlige) resultater som den traditionelle behandling. Ud fra en cost-benefit betragtning er den eksperimentelle behandling derimod bedre.

3) at ingen programmer altid giver positive resultater, men at nogle gør det hyppigere end andre. Det gælder f. eks. programmer, der sigter på personens adfærd og/eller erkendelse ("behavioral, cognitive-behavioral or cognitive" s. 65); indlæring af nye erhvervs-

eller livsfærdigheder: familieintervention; programmer, der omfatter mange forskellige behandlingskomponenter.

Disse erfaringer ligger også på linie med de rekommendationer, der synes at være enighed om blandt såvel behandlingsskeptikere som -realister, med hensyn til at skabe effektive behandlingsprogrammer:

1) Behandlingen skal være bredt orienteret og omfatte flere forskellige komponenter: psykologisk behandling, erhvervstræning, uddannelse mv.

2) Behandlingen skal være intensiv.

3) Ikke alle lovovertrædere skal automatisk have samme behandling, men behandlingen må gives efter de enkelte lovovertræderes behov og ønsker.

Palmer spør, at behandlingsforskningen (i USA) fremover primært vil komme til at omfatte kontrol/overvågningsstrategier som alternativ til institutionsanbringelse. De overfyldte fængsler og den økonomiske byrde ved den fortsatte institutionsudbygning sandsynliggør, at denne spådom vil gå i opfyldelse. Den stærke amerikanske fokusering på de mest kriminelte belastede lovovertrædere får endvidere Palmer til at spør om særlige behandlingsinitiativer i forhold til denne gruppe.

Palmer gør i øvrigt op med den medicinske model og mener, at en sociologisk tilgang er vigtigere og er blevet mere dominerende. Samtidig påpeger han dog, at man ved anvendelse af den sociologiske model er tilbøjelig til at glemme de psykologiske problemer. Han refererer til nyere behandlingsforskning, der har taget udgangspunkt i kriminalsociologiske teorier, men som ikke har kunnet påvise reduktion i recidivet. Det kan netop skyldes, at der ikke er taget hensyn til de barrierer, der kan være mod forandringer. For at kunne opnå positive behandlingseffekter mener Palmer, at man – ved siden af primært at satse på at uddanne og at øge lovovertræderens sociale færdigheder – også må arbejde med lovovertræderens mangel på social forankring og hans/hendes attituder, forsvarsberedskab, motivation, ønsker mv.

Palmer slutter med at relatere dette synspunkt til sin egen teori – "the developmental/adaption theory" – en udviklingsteori om forhold, der henholdsvis fremmer og hæmmer en persons samfundstilpasning.

Palmers bog skæmmes af en dårlig disposition og af for mange gentagelser. Men indholdsmæssigt er den interessant og læseværdig, fordi den redegør for nyere evalueringsforskning og de resultater, litteraturstudier og metaanalyser peger på. Den er også interessant, fordi den – antagelig – afspejler nye eller i hvert fald aktuelt mere fremtrædende politiske og forskningsmæssige tendenser. Den amerikanske forskning i inkapaciteringseffekten har ikke givet håb om, at man af den vej skal forvente at finde lette eller billige løsninger. Det er derfor ikke uventet, at rehabiliteringsforskningen får en renaissance. Det positive ved Palmers bog er dens meget realistiske holdning til rehabiliteringens muligheder samt forkastelsen af den medicinske model. De retningslinier, Palmer angiver for nye rehabiliteringstiltag, ligger meget nærmere en skandinavisk tankegang end tidligere amerikanske behandlingseksperimenter.

Britta Kyvsgaard

Kriminalistisk Institut, København

Albin Eser og Hans-Georg Koch: Schwangerschaftsabbruch: Auf dem Weg zu einer Neuregelung. Gesammelte Studien und Vorschläge. Nomos, Baden-Baden, 1992. ISBN 3-7890-2687-5.

I det genforenede Tyskland er det blevet et af de store politiske stridsspørgsmål, hvordan en fælles lovgivning om svangerskabsafbrydelse skal se ud. Det tidligere DDR havde regler baseret på kvindens ret til selv at bestemme inden for de første 12 uger af svangerskabet. Det tidligere BRD fik – efter et kort intermezzo med regler svarende til DDR's og indgriben herimod fra forfatningsdomstolen – et indviklet system med udgangspunkt i et strafferetligt forbud og en række nødtreftigt begrundede indikationer for tilladelse. – et system, der i praksis blev anvendt meget forskelligt fra den ene del af landet til den anden og udsat for jævnlige forsøg på stramninger.

Bogen er de to forfatters opsummering af debatten og bidrag til løsning af dette problem. Forfatterens baggrund er arbejdet gennem flere år med et forskningsprojekt om svangerskabsafbrydelse i international sammenligning. Deres forslag er efter deres eget udsagn ikke et "dårligt kompromis", men et forsøg på at løse den uafviselige konflikt mellem hensynet til den gravide kvinde og til det ufødte barn. På den ene side afvises den model, der giver kvinden ret til selvbestemt abort inden for en vis frist, som uholdbar, fordi den tenderer til ensidigt at tage hensyn til kvinden. På den anden side advares mod overdrevne forventninger til den model, der er baseret på konkret tilladelse til abort i det enkelte tilfælde efter nærmere opregnede (medicinske, sociale, etiske etc.) kriterier, fordi den tenderer til ensidigt at tage hensyn til fosteret. Som en mellemøsning foreslår de noget, der kaldes "das notlagenorientierte Diskursmodell", der skulle være i stand til at tage hensyn til alle indblandede interesser: Den gravide kvinde, det ufødte barn, lægen der skal foretage indgrebet, og faderen til barnet. Meningen er, at den gravide kvinde *selv* må påtage sig ansvaret for beslutningen efter at have deltaget i en "Beratung", hvor alle grunde for og imod abort i hendes konkrete tilfælde skal lægges åbent frem. Kvinden skal være parat til at *argumentere* for, at netop hun befinder sig i en nødsituation, der berettiger abort, sammenholdt med de muligheder for hjælp og bistand, som hun i forbindelse med denne rådslagning skal have oplysning om. Steder for rådgivning skal stilles til rådighed af det offentlige, og kvinden skal kunne vælge mellem rådgivere af forskellig livsopfattelse.

Bogen giver et indblik i debatten i Tyskland, men indeholder i den henseende ikke meget nyt. Alle argumenter for og imod såkaldt fri abort og alle mellemstandpunkter er hørt for. Det interessante for en dansker (og andre nordboere) er den tyske diskussions relevans i EF-perspektiv. En harmonisering af lovgivningen om svangerskabsafbrydelse inden for De europæiske Fællesskaber er en risiko, som foreløbig Irland har taget alvorligt. Ved tilslutningen til Maastricht-traktaten tog Irland udtrykkeligt forbehold for retten til at bevare de meget strenge regler, der forbyder afbrydelse af et svangerskab, selv hvis det er resultat af voldtægt eller seksuelle overgreb mod et barn. Det andet yderpunkt på dette område inden for EF repræsenteres af Danmark, hvor der da også har været yret frygt for, at den liberale lovgivning kan komme under pres fra de mere eller mindre katolske påvirkede lande i Syd- og Mellemeuropa.

Den ene af forfatterne (Albin Eser) til denne bog giver udtryk for, at væsentlige forskelle i måden at regulere svangerskabsafbrydelse i de enkelte europæiske lande fører til "aborturisme", hvilket han finder beklageligt, fordi det efter hans mening virker destabilise-

rende på beskyttelsen af det ufødte liv. Han mener, at reformtendenserne i Europas svangerskabslovgivning *ikke* går i retning af kvinders ret til selv at bestemme inden for en vis frist (som f. eks. i Danmark), men snarere i retning af den af ham selv og Hans-Georg Koch foreslåede "notlagenorienterede Diskursmodell".

Bogens forord viser, at manuskriptet er færdiggjort i april 1992. Derfor har den ikke kunnet få den videre udvikling med. Senere i 1992 vedtog Bundestag et forslag, der, så vidt vides, er nogenlunde identisk med forfatterens "diskursmodel". Men historien gentager sig tilsyneladende. Som det skete i det gamle Vesttyskland i halvfjerdserne, blev også denne lov indbragt for forbundsdomstolen som forfatningsstridig – af Bayern og enkelte medlemmer af Bundestag, bl. a. forbundskansler Kohl.

I slutningen af maj underkendte domstolen loven. Svangerskabsafbrydelse er igen erklæret fundamentalt i strid med grundloven, men ikke nødvendigvis strafbart for kvinden. Forbundsdomstolens afgørelse er hilst velkommen af konservative og katolske grupper, mens kvinderetsgrupper – især i det gamle Østtyskland – har protesteret voldsomt og varslet store demonstrationer.

Beth Grothe Nielsen
Aarhus Universitet

Tomas Söderblom: Horan och batongen. Prostitution och repression i folkhemmet. Gidlunds Bokförlag, Stockholm 1992 (244 s.).

Tomas Söderbloms doktorsavhandling "Horan och batongen" inleds med en beskrivning av en gammel koffert, som han en gång hittade på vinden till Landskrona museum. Kofferten visade sig ha tillhört en person vid namn Maria Friberg, som fungerat som prostituerad under 1920- och 30-talen. Historien om Maria Friberg utvecklades så småningom till en doktorsavhandling om svenska prostituerade, eller "glädjeflickor", som författaren kallar dem. Kvinnornas levnadsöden tecknas primärt i förhållande till repressionen, dvs. den hårda och villkårliga behandling de blev utsatta för från samhällets sida. Som maktens representanter figurerar angivare, läkare, poliser, forskare och den fängelsepersonal som kvinnorna kom i kontakt med.

Det skall genast sägas att det är en intressant och viktig avhandling Tomas Söderblom skrivit. Boken skildrar på ett mycket övertygande sätt de orättvisor de prostituerade utsattes för med hjälp av lösdriverilagen.

Det skall också sägas att bokens svaga sida, enligt min mening, är ett mycket svulstigt språkbruk. Sålunda skriver författaren i inledningen:

"Bakom denna historievetenskapliga metod ligger tanken att man kan lära sig något om helheten genom att följa . . . individerna när de som vrakgods driver omkring på de historiska strukturernas ocean . . . jag fann att vrakgodset inte bara drev utan det satte segel, girade och lovade trots att både vind och ström mestadels gick stick i stäv, en hopplös och många gånger fåfång kamp men vars strategier ändå är värda att skildra" (10–12).

"Boken er ingen roman", skriver Söderblom, men den innehåller både "hjältar och skurkar", den är full av "människor vars personligheter och öden tillåts breda ut sig i full blom". Läsaren uppmanas "identifiera sig med bokens huvudpersoner och därigenom lära

sig känna, tycka och förstå ur ett annat perspektiv än det egna, att se med andras ögon" (10). Och så vidare.

Boken handlar alltså bl. a. om personen Maria Friberg, född i fattig-Sverige i 1900-talets början. Hennes livshistoria är typisk för tusentals av prostituerade före och efter henne. Maria lämnade sitt barndomshem då hon var 13 år och tog tjänst som barnjungfru i Helsingborg. Ett år senare flyttade hon över sundet till Köpenhamn, där hon jobbade som piga. År 1924 födde hon ett barn och togs in på ett hem under "Föreningen för nödställda ogifta mödrar och deras barn inom Malmö och Lund med omnejd". Barnet kom så småningom i fosterfamilj, och Maria flyttade från stad till stad och växlade mellan perioder av tillfälliga ströjobb (främst som restauranghjälp och sömmerska) och allt längre perioder av arbetslöshet. År 1923 hade hon för första gången fått en varning för lösdriveri, och så fortsatte det i drygt 20 år, med anhållanden, förhör och varningar. Flera gånger var Maria mycket tätt på att förpassas till arbetsanstalten för kvinnor i Landskrona, där hon, enligt lösdriverilagen, kunde ha dömts till att utföra tvångsarbete i ett år. I en kort period var hon intagen på Farmen, en lantgård som "spinnhuskungen" (direktören för Landskronaanstalten) Carl E. Gülich hade låtit iordningsställa för att ta hand om mindre härdade prostituerade. Maria rymde emellertid från farmen och glömde i hastigheten att få med sig en koffert, den koffert som sedan kom att förvaras på Landskrona museum. Hon fortsatte sitt liv som prostituerad, växlande mellan Stockholm, Malmö, Lund och många andra städer. Sista gången hon anhölls för lösdriveri var år 1945 i Stockholm och hon uppgav då att hon under de senaste åren hade arbetat som städerska och portvakt.

Söderblom sammanfattar Maria Fribergs liv i bl. a. följande ord, som samtidigt ger läsaren en inblick i hans prostitutionssyn: "Man kan sammanfattningsvis säga att det inte finns någonting som tyder på att Maria oåterkalleligen drevs att prostituera sig p. g. a. uppväxtförhållanden, arbetslöshet, moderskap, fattigdom eller andra yttre omständigheter . . . Främst tonar emellertid drömmen om ett annat och roligare liv i staden med dess fart, fläkt och nöjen . . . Under dessa förutsättningar hade Maria att göra ett medvetet och för henne existentiellt val. Hon valde att prostituera sig." (31-34). En annan lösdriverska citeras för att säga: "Jag kan väl få leva som jag vill, när jag inte skadar någon annan än mig själv", och Söderblom omskriver detta uttalande till "rätten att vara avvikare, att vara och leva annorlunda så länge det inte sker på andras bekostnad" (12).

Efter att ha tagit del av Maria Fribergs på många sätt tragiska livshistoria frågar man sig varför det är så viktigt för författaren att gång på gång påpeka att Marias och hennes medsystrars "existentiella val" har varit "medvetet" och "rationellt". Prostitutionen beskrivs som Marias "enda faktiska möjlighet att uppnå något av det hon hade drömt om" (32), men boken ger oss inga egentliga upplysningar om vad Maria faktiskt uppnådde. Man frågar sig också om "rätten att vara avvikare" är en god infallsvinkel till att studera de prostituerades hopplösa kamp mot myndigheterna. I min egen undersökning av prostitutionsskontroll i Helsingfors har jag inte (i min genomgång av myndighetsmaterial och i intervjuer med prostituerade) stött på en enda prostituerad, som önskat vara just "avvikare".

Det Söderblom bjuder läsaren på (och det hans källmaterial faktiskt tillåter) är inte en existentiell analys av prostitution, utan en god skildring av makt och motmakt, repression och protest. År 1885 hade lösdriverilagen efterträtt den gamla försvarslöshetsstadgan i

Sverige, och fästningsfängelset i Landskrona döptes om till Statens tvångsarbetsanstalt. Tvångsarbetet skulle inte ses som ett straff, det var "bara" frågan om ett administrativt frihetsberövande, som inte behövde godkännas av domstol.

Anstalten hade ett cirkelrunt fångtorn av panoptikontyp – i själva verket ett av de tydligaste exemplen på panoptikon i Sverige – och i detta "icke-fängelse" hade man gallerförsedda fönster, madrasserade isolationsceller, dubbla vallgravar och vakter i uniform. På anstalten sattes kvinnorna i hårt arbete, de utförde allehanda praktiska sysslor, utearbete, köksarbete, rengöring, sömnad (symaskinsarbetet antogs dock stimulera kvinnorna sexuellt) och dessutom hade man ett kommersiellt tvätteri. "Vården" på anstalten byggde på elementen kontroll, ordning, underkastelse, ånger och botgöring. I vissa fall tog man till specifika disciplinära åtgärder, såsom isolering eller sprutning med iskallt vatten, "det enda radikala medlet att få självvåldiga och hysteriska kvinnofångar att taga reson". Kvinnorna utsattes också för en del vetenskapliga undersökningar, utförda av bl. a. Statens institut för rasbiologi samt "Skå-Gustav" Jonsson och Gunnar Ardell. De intagna bedömdes som "defekta" i alla tänkbara avseenden: de var imbecilla, infantila, slappa, nymfomaner, epileptiker, homosexuella osv. År 1938 kom Jonsson & Ardell fram till att endast 10 av de 54 undersökta kvinnorna var utan "grövre psykopatologiska drag". Undersökningsresultatet, som citerades flitigt i pressen, kom också till kvinnornas egen kännedom och utlöste en hel del rabalder på anstalten.

Det är i denna slags undersökningar – och årsberättelser – som Söderblom finner belägg för hypotesen att prostitution är resultatet av ett "frivilligt" och "rationellt" val. Han genomgår de motiv som forskare eller anstaltspersonal på 1920- och 30-talen angett för de intagna kvinnornas prostitutionsdebut, och indelar dem i "strukturella" och "individuella" motiv. Därpå räknar han sig fram till att strukturella faktorer (t. ex. arbetslöshet, spritbegär eller barn att försörja) är huvudmotivet i 26 % av fallen, medan individuella faktorer (t. ex. lättsinne och nöjeslystnad, anställning på restauranger eller fabriker där kamrater lockar till uteliv) är huvudmotivet i 66 % av fallen. Slutsatsen blir att prostitutionen kan betraktas som ett frivilligt val för två tredjedelar av kvinnorna.

Söderblom konstaterar om dessa beräkningar att "tabellen . . . är alldeles för osäker, både teoretiskt och praktiskt" (144), och det är visst det minsta man kan säga. Distinktionen mellan strukturella och individuella motiv är på många punkter obegriplig. Det kan t. ex. vara svårt att förstå varför förklaringen "lockad av syster" utgör ett strukturellt motiv, medan förklaringen "lockad av kvinnlig arbetskamrat" är ett individuellt motiv. Det är också svårt att veta vilken teoretisk betydelse kategorierna "erotoman", "av naturen lättsinnet" och "särskilt ömmande fall" har. Inte desto mindre bygger Söderblom en stor del av sitt resonemang om prostitutionens orsaker just på denna tabell, och han konkluderar om de prostituerades "stund på jorden": "De dansade och söp, sålde sexuella tjänster för pengar men älskade ändå" (162). Och vidare: "Man skulle kunna definiera det så att i ett samhälle där grundläggande mänskliga rättigheter respekteras, där de berörda individerna lever ett fritt och normalt samhällsliv . . . kan inte den ene betraktas som större offer än den andra . . . Och varför skulle just glädjeflickorna bedömas annorlunda? Har inte de samma rättigheter som alla andra att bli respekterade för de värderingar och den livssyn de själva vill stå för?" (143).

Anstalten i Landskrona hade sina glansdagar på 1920-talet. Antalet kvinnor som döm-

des till tvångsarbete minskade nämligen kontinuerligt under den studerade perioden, från 268 år under 1918 till 28 år 1940. Lösdriverilagen och Landskronasystemet upplevdes som allt mera otidsenliga, och år 1940 stängdes anstalten, varpå militär personal omgående flyttade in i citadellet. Lösdrivarkontrollen fortsatte emellertid: under hela 1950-talet anhölls hundratals prostituerade årligen och ännu på 1960-talet dömdes kvinnor till "spinnhusstraff". 1885 års lösdrivarlag ersattes år 1964 av "Lagen om åtgärder vid samhällsfarlig asocialitet", som i många avseenden påminde om lösdriverilagen. Asocialitetslagen avskaffades år 1980.

I slottets arkiv har Söderblom funnit åtskillig vittnesbörd om att anstaltsvistelsen för kvinnorna innebar en påtaglig skjuts nedåt i den sociala utförsbacken. Kvinnorna hade stora svårigheter att återvända till ett normalt liv efter Landskronatiden. Det var inte många arbetsgivare som accepterade någon som suttit på citadellet; lösdriverskorna nekades i regel kommunal fattighjälp och de upplevde ofta ett massivt förakt och regelrätt utfrysning från familj, vänner och bekanta.

I mellankrigstidens Sverige höll samhällsplanerarna på att skapa visionen av folkhemmets idealmedborgare. "mjölkmanniskan eller funkisfolket", som Söderblom kallar dem:

"Det som skulle bli mannen på väg till sitt arbete prick fem i sju, i blåställ eller tjänstemannakostym, med kantig unikabox eller sliten läderportfölj. Den punktligt pliktrogne samhällstjänaren som på sin första semester for på cykelsemester i Dalarna med ungdomskärleken från grannkvarteret. Hon var vacker men ändå enkel, hade gått på husmoderskola och kunde sylta och safta . . . Tillsammans drömde de om en tvåa med WC" (202).

I detta framtidsland behövde man slitiga redskap för det gemensamma bästa, inte påträngande representanter för en destruktiv livsstil, skriver Söderblom. I "folkhemmets idealtillvaro av likriktade helyllesvenskar" fanns det ingen plats för åldrande spinnhusfångar.

Margaretha Järvinen

Kriminalistisk Institut, København

Douglas N. Husak: Drugs and Rights. Cambridge University Press, Cambridge & New York, 1992. 312 s. ISBN 0-521-41739-2 (hardback; \$ 49.95), ISBN 0-521-42727-4 (paperback; \$ 17.95).

Husak är professor i filosofi vid Rutgers University, Camden, New Jersey. Han har emellertid specialiserat sig på straffrättsfilosofiska frågor. Hans bok *Philosophy of Criminal Law* (1987) hör till det mest läsvärda som går att finna i common law-länderna rörande straffrättens allmänna del.

Vagn Greve har i sin installationsföreläsning (nu publicerad i Kriminalistisk Institut: Årbog 1992) erinrat om att "Den, der ikke vil lære af historien, må genopleve den." De livligaste förespråkarna för att alkoholförbudet i USA var en stor framgång hänvisar till att man faktiskt lyckades halvera alkoholkonsumtionen. En del av oss tycker att andra kriterier bör användas när man talar om framgång. Därtill kommer att det viktigaste resultatet av förbudstiden var uppkomsten av en organiserad brottslighet som internt varit lika mäktig som USAs regering. Nu synes västvärldens statsmakter vara på väg att se till att skapa de

ofattbara förmögenheter som kommer att göra det möjligt för en mer internationell organiserad brottslighet att få stort inflytande. Att jämföra alkohol och (främst) tredje världens drogutbud ligger dessutom särskilt nära till hands vad gäller USA. Enklast är att citera Husak (s. 218): "For better or worse, the widespread use of illegal drugs for recreational purposes has long been a staple of American society. Of 203 million Americans over twelve years of age, 79 million (39 percent) have used illegal drugs, and 19 million did so in the last month of 1991. More Americans used drugs a decade ago, and the per capita rate of drug use among Americans was perhaps even higher a century ago. No one can pretend that recreational drug use is alien to mainstream American society."

Husak tar inte upp alla aspekter på narkotikaproblematikken. Hans huvudfråga är om det finns skäl att kriminalisera bruk av narkotika. Hans principiella slutsats är att skälen i allmänhet inte är tillräckligt starka, även om det kan finnas anledning till begränsningar i olika hänseenden. På någon enstaka punkt kan jag inte godta hans argument. Jag tycker också det är överflödigt att hävda att folk har en moralisk rätt att i viss utsträckning använda narkotika; påståendet innehåller inte mer än att det saknas skäl för kriminalisering. Som helhet är boken emellertid mycket bra. Den är en värdefull källa för den som vill få klarhet rörande vad som faktiskt är empiriskt belagt ifråga om narkotikans skadeverkningar. Husak blottlägger tydligt konsekvenserna av en tabuinställning till narkotika: undantagsfall behandlas som typiska, och den enskilde "brottslingen" görs ansvarig för aggregerade skadeverkningar. Med samma sätt att argumentera skulle det vara lättare att finna skäl för kriminalisering av tokabrökning, konsumtion av sötsaker och privatbilism.

Nils Jareborg

Uppsala universitet

Annika Snare: Bag ved aids er der altid et ansigt. Retten til at være menneske. Forlaget Thorup. København.

På baksiden av denne boken står en programerklaring, fint formulert, og viktig både for kriminalpolitisk, sosialpolitisk og medisinsk tenking:

"Bekæmpelsen af aids er ikke kun et medicinsk problem om at holde mennesker i live. Det civiliserede samfund skal også holdes i live. Her har retspolitikken, etikken og menneskerettighederne hver deres opgaver."

Akkurat denne oppgaven er det Annika Snare tar fatt på i sin bok, og hvor hun i hovedsak lykkes.

Hun tar sitt utgangspunkt i to typer menneskesyn. Det er på den ene side det syn som bunner i en dyp og rotfestet tro på straffen og tvangsbehandlingens hensiktsmessighet og rettferdighet. Og det er på den annen side det syn som bunner i en like dyp tro på medmenneskers fornuft og opplysningens effektivitet. Det er dette siste synspunkt som forfatteren bekjenner seg til, og som hun eksponerer gjennom hele boken. Dette er selvfølgelig også et syn som gjør at konfliktpotensialet reduseres. – fornuftige parter kommer til en enighet.

Boken er meget godt og klart disponert, fra Kap. 2 om retten til beskyttelse mot smitte, og fram til Kap. 15 om retten til ikke å bli møtt med diskriminering og forskjellsbehandling. Målestokken ved hvert tema er tregradet: Hva sier menneskeretten, hva sier EF-ret-

ten, hva sier dansk rett. Sentralt gjennom hele fremstillingen er avvisning av tendensen til å anvende kampen mot AIDS som vikarierende for helt andre formål:

”Det afgørende . . . er, at man skal fægte med åben pande og gøre det klart, hvad man bekæmper. Hvis man vil bekæmpe umoral, homoseksualitet, narkotikabrug o. s. v., må man gøre det ærligt med argumenter rettet mod det, som man vil bekæmpe, ikke gennem en sløring af problemstillingen. Det er uacceptabelt at bruge aids som begrundelse i en ganske anden kamp” (s. 36).

Enkelte innvendinger mot fremstillingen kan formuleres i to spørsmål.

For det første *målestokken*, hvordan forfatteren forankrer seg verdimeisig. Hva jeg her særlig har i tankene, er den vekt som Annika Snare legger på alskens erklæringer om menneskerettigheter. Forsamlinger både her og der sier ett eller annet – ofte ullent og uklart som følge av alle kompromisser som ligger bakom – så blir det en formulering om verdier og så måler man praksis mot denne. Jeg har ingen forstand på rangering av rettskilder. Men jeg kan jo se at mange av menneskerettighetsutsagnene er yderst uklare. Og jeg aner jo noe om hvilken hestehandel som må ligge bak. Og jeg vet jo at mange mindre industrialiserte land vil ha et annet syn på mangt og meget enn det som Vesten gir uttrykk for. Derfor ville jeg visst heller lyttet til Annika Snare. Latt henne formulere verdigrunnlaget, latt henne vise hvordan verdiene er knyttet sammen med andre verdier vi setter høyt i vårt samfunnssystem, og deretter, men først deretter, vist til hva hele rekken av konferanser og møtedeltakere måtte mene. Jeg tror verdiene, krystallisert av forfatteren, ville kommet klarere fram på denne måten.

Min annen innvending: Annika Snare står gjennom hele boken nokså systematisk på den HIV/AIDS-smittede side. Jeg savner en litt mer omfattende og nyansert diskusjon av situasjonen til f.eks. familiemedlemmer som muligens ikke får vite at én blant dem er smittet. Fremstillingen i kap. II om ægtefæller m. fl. er alt for knapp til å få forståelse av problemene. Mer omfattende drøftelser kunne vi også fått om situasjonen til yrkesgrupper som leger, fengselsbetjenter eller politifolk. Det hadde vært naturlig å finne en diskusjon om alt dette i kapitlet om retten til beskyttelse mot smitte, men typisk nok behandles her i hovedsak situasjonen til grupper som p. g. a. livsformer som sprøytenarkomani og homofili er særlig utsatte for å smittes. Når det gjelder de konkrete avveininger, ville nok jeg personlig latt hensynet til andre enn HIV-smittede eller AIDS-syke fått større vekt enn forfatteren enkelte steder gir uttrykk for. Det gjelder særlig i dette eksempel (s. 113):

”Politifolk har stillet krav om tvangstestninger af personer, som f. eks. under en anhøldelse stænker blod på politibetjentene . . . bider eller gør andet truende. Det er ofte vanskeligt at se det berettigede i sådanne efterfølgende testninger. De kan ikke sjældent reelt kun ske af mentalhygiejnske grunde. Der er ingen tvivl om, at det psykiske pres kan være meget stort. Alligevel må den anholdtes ’ret til ikke at vide’ formentlig veje tungere end politibetjentens ’ret til at vide’.”

Men dette er et unntak. Som oftest klarer Annika Snare å overbevise meg om at foreslåtte tvangstiltak er uberettigede. Hun gjør dette i en velordnet og velskrevet fremstilling.

Nils Christie

Alison Liebling: Suicides In Prison. Routledge, London 1992.

Den foreliggende bog er resultatet af en forskers arbejde, udført ved Institute of Criminology i Cambridge. Den viderefører en tradition for forskning af selvmord og selvmordsforsøg i straffeanstalter, som er opbygget igennem mere end 100 år. Den først kendte publikation kom i 1880.

Udgangspunktet for den aktuelle forskning var forekomsten af 7 selvmord inden for en periode af 5 år i Glenochil-Fængslet for yngre afsonere. Forskningsinitiativet var eet blandt flere, som iværksattes med henblik på forebyggelse af selvmord. Glenochil-Fængslet benyttes nu ikke mere som institution for unge lovovertrædere. Bogens brede fremstillingsform tillader, at mange aspekter og synspunkter bliver omtalt, og netop denne litterære form gør bogen let tilgængelig for alle interesserede læsere. I Skandinavien er den forskning, som her omtales, i det store og hele af nyere dato. Først i de sidste 10-15 år er der fremkommet nogle undersøgelser, der lader sig sammenligne med den foreliggende publikation. Skandinaviske arbejder er næppe kendt af forfatteren.

Bogens 271 sider disponerer stoffet således: En litteraturgennemgang, en del som baserer sig på forfatterens undersøgelser i interviewform med indsatte og fængselspersonale samt en tredje del, som indeholder forfatterens konklusioner og bl. a. en bibliografi.

Publikationen beskæftiger sig ikke blot med faktisk gennemførte selvmord, men også med selvbeskædigende adfærd, hvad enten denne er begrundet i et egentligt selvmordsforsøg eller har anden (appellerende) funktion. Hensigten med bogen ligger på linie med en Circular Instruction (3/1987) fra Prison Department, der ønsker af fængselsvæsenet, at dette "take all reasonable steps to identify prisoners who are developing suicidal feelings; to treat and manage them in ways that are human and are most likely to prevent suicide; and to promote recovery from suicidal crises." Ironisk nok optrådte det største antal selvmord i fængselsvæsenets nyere historie året efter, at ovennævnte cirkulære blev introduceret. En parlamentsdebat, lokale kampagner og medieomtale beskæftigede sig i hele perioden meget med dødsfaldene og baggrunden for handlingerne. Dette affødte et nyt cirkulære (CI 20/1989), uden at dette har haft påviselig effekt.

I 1990 blev der afsagt en dom, hvad angår et fængsels selvmord. Dommen udtalte sig om, at der forelå "suicide in circumstances aggravated by lack of care." Heri ligger spiren til vanskelige, juridiske vurderinger og kommende afgørelser. Hele selvmordsdiskussionen problematiseres yderligere af, at selvmord blandt fængselspersonalet nu ser ud til at forekomme hyppigere p. g. a. "unacceptable levels of stress." Tingene hænger sammen.

Forfatterens væsentligste bidrag til ny viden på det betragtede område er aflødt af spørgsmålene: Hvad sker der egentlig i fængslet? Hvorfor sker det? Indsatte og fængselspersonale er blevet spurgt om deres/dets forklaring på og opfattelse af selvmordsomstændigheder m. v. Bogens tyngde ligger derfor - efter mit skøn - i dens midterste ca. 125 s., fordi resultaterne af disse interviews, som videregiver erfaringer fra "fængselsverdenen", de indsatte egne livshistorier og opfattelse af årsag og sammenhænge i forbindelse med fængsels selvmord sammenholdes på forskellig måde. Herved er det lykkedes forfatteren at tegne en profil af den sårbare, unge strafføner. Personalets vanskeligheder ved at integrere "selvmordsprofylakse" i fængslets øvrige hverdag fremgår også af denne del af bogen.

Selvmordet er resultatet af tre samvirkende forhold. Den unge selvmorders sårbarhed, belastninger som er indbygget i situationen omkring selvmordet og - som det tredje - de

forholdsregler, som omgivelserne har truffet for at forebygge det konkrete selvmord. I konklusionen beskæftiger forfatteren sig derfor med risikovurdering, og det konstateres, at personalet må lære at foretage en risikovurdering ved at stille de rette spørgsmål af typen: Hvad laver du, når du er låst inde i cellen? Hvad vil du lave, når du engang kommer ud? M. fl. Imidlertid er en medansvarlig holdning hos personalet svær at udvikle, selv om den er ønskelig. Selvmordsrisikoen betragtes som et problem, der bedst og helst bør bearbejdes i sundhedspersonalets regi.

Der er god overensstemmelse med danske erfaringer, når følgende kan citeres: "Inmates will normally be less prone to resort to suicidal behaviour in the establishment where regimes are full, varied and relevant; where staff morale is high and relationships with inmates are positive; where inmates are treated fairly and as individuals".

Selv om bogen som anført bredt behandler fængselselv mord, fokuserer den især på unge selvmordere, d. v. s. dem under 21 år. Der er utvivlsomt forskelligheder mellem ældre og unge selvmordere, hvad også er påvist i bl. a. danske undersøgelser. Forfatterens faglige forudsætninger synes at afspejle sig i det forhold, at psykiatriske lidelser og hele misbrugsproblematikken ikke får så megen opmærksomhed, som disse lidelser reelt har i den sammenhæng, der her drøftes.

Kriminaliteten, der gik forud for indsættelsen og et senere selvmord er heller ikke omtalt særligt fyldigt, men egentlige mangler har bogen dog ikke. Den hører afgjort blandt dem, der med fordel kan læses af enhver, der teoretisk eller praktisk arbejder med kriminelle og forebyggelse af selvmord blandt disse.

Walther Frees Christiansen
embedslæge, Århus

Barbara Kelly: Children inside. Rhetoric and Practice in a Locked Institution for Children. Routledge, London and New York 1992.

Barbara Kellys undersökning "Children Inside" är unik i åtminstone två avseenden. För det första skildrar den en institution för problemungdom i Skotland som både till sin administration och sina traditioner skiljer sig från de institutioner i England och Wales som oftast brukar förekomma i undersökningar. För det andra granskar Barbara Kelly ämnet ur en teoretisk synvinkel som just inte förekommit inom empirisk forskning – hon undersöker retorik och praxis inom social kontroll och stöder sig främst på teoretiska begrepp utvecklade av Stanley Cohen (1985) och Murray Edelman (1977).

Objektet för Barbara Kellys undersökning är en sluten institution avsedd för barn med problembeteende. Institutionen lyder under barnskyddet, inte under rättsväsendet. Barnskyddsideologin kommer till synes i hur man beskriver institutionens syften och verksamhet: den har till uppgift att erbjuda barn behandling och omvårdnad. Att barn isoleras på denna slutna institution motiveras också med att det görs med tanke på barnets bästa och att barnet i själva verket behöver den här isolerade behandlingen. Undersökningens uppgift var att noggrant analysera det här uttalade behandlingsmålet och det praktiska förverkligandet samt förhållandet mellan mål och förverkligande.

För undersökningen har Barbara Kelly samlat in material om en sluten institution ge-

nom att göra observationer av verksamheten under en längre tid och genom intervjuer både med personalen och barnen. Dokumentärmaterial om barnen används också.

Det är knappast överraskande att författaren konstaterar att det är fråga om retorik när vård och omsorg betonas när man beskriver institutionen – en retorik som saknar motsvarighet i verkligheten. Det här visar sig först och främst i de faktiska handlingarna när barn väljs ut för placering på sluten institution. I officiella sammanhang, som t. ex. i de dokument som ansluter sig till placeringen, skildras barnens problem främst med psykologiska motiveringar. Om barn nu ohjälpligen behöver gränser, kan placering på sluten institution ses som förenligt med barnets intressen. Psykologiserandet av barnens problem hade också en annan sida: det upprätthöll och förstärkte en medicinsk-diagnostisk tolkning av orsakerna till barnets beteende och gjorde ingripandet berättigat. De vårdbetonade motiveringarna upprepades dock inte när forskaren observerade hur urvalsprocessen i verkligheten skedde. Tvärtom: den personal som hade hand om institutionsplaceringen gav en tolkning som kunde tydas som "på brott följer straff". Man undersökte inte orsakerna till barnets beteende och funderade inte heller på alternativa åtgärder. Man var överens om att barnet skulle placeras på institution. Men man diskuterade inte vad man ville åstadkomma med institutionsplaceringen.

Samma kluvenhet upprepades visavis vården på institutionen. De anställda beskrev arbetsformerna med hjälp av termer som används bl. a. i terapeutiska samfund. Barbara Kellys material pekade dock på ett sorgligt sätt ut hur tunn "atmosfären av förtroende och ledning" i själva verket var och hur illa uttryck som "fostran av barn" och "demokratiska överenskommelser" passade in på verkligheten. Terapi- och vårdtermerna var bara påklitrade etiketter. Institutionens vardag påminde om vardagen på ett ungdomsfängelse och de anställdas verksamhet påminde mera om övervakning och bestraffning av barnen än om stöd och vård. De intervjuade barnens erfarenheter gick i samma riktning: de ansåg institutionsplaceringen vara ett straff och hade inte uppfattat några sådana vårdmässiga drag och syften som retoriskt förknippades med institutionen.

De iakttagelser som görs i undersökningen, dvs. att behandlingen på institutionen är slumpmässig, oplanerad och utan syfte, är inte något unikt. Kelly pekar själv på att problemet är vanligt: på institutioner avsedda för ungdom är verksamhetsprinciperna ofta ytliga, illa underbyggda och förhastat överförda från andra institutionssammanhang. Man kan faktisk fråga sig varför institutioner för ungdom, som det finns en hel del av, inte har utvecklats med samma iver, baserad på forskning och humanitet, som vissa psykiatriska institutioner.

Barbara Kelly visar på ett svidande sätt att det inte räcker med att vissa åtgärder benämns med human och forskningsmässiga termer. Det är ett stort svek att tala om vård när man stänger in ett barn på institution om institutionen inte erbjuder barnet något annat än isolering och övervakning.

Undersökningen "Children Inside" visar således empiriskt hur det i dagens läge hör till det praktiska utövandet av social kontroll att den döljs under en "mjukare" täckmantel. Samtidigt berättar den att problemuppförande hos barn såväl i Skottland som på annat håll på Brittiska öarna i allt högre grad handläggs av barnskyddet. Det här har å sin sida ökat antalet institutionsplaceringar. Det är lättare att komma på motiveringar och berättiganden för institutionsplaceringar som görs med tanke på barnets bästa än för institu-

tionsplaceringar som görs för att bestraffa barnet. Andra forskare har visat att det har blivit vanligare med institutionsplaceringar för flickor. Kellys undersökning är alltså mycket aktuell både för briter och för många mellaneuropéer.

För den nordiska läsaren är det teoretiska betraktelsesättet den största behållningen av Barbara Kellys undersökning – å andra sidan borde kanske också vi fråga oss vad som egentligen avses med vård på institutioner för problemungdom. Den empiriska undersökningen och den skickliga uttolkningen av den bidrar till att berika den teoretiska diskussionen. Någoting saknas ändå. Läsaren hoppas, åtminstone i smyg, att när man har påvisat hur man handlar fel skulle man också berätta hur man kunde handla rätt när det gäller de unga, eller åtminstone mindre fel.

Någon sådan linjedragning ger seg Barbara Kelly inte in på.

Tarja Pösö

Tammerfors universitet
Institutionen för socialpolitik

Kriminalistisk Institut. Kobenhavns Universitet. Årbog 1992. Redigeret af Jørn Vestergaard. (166 s.).

Årsbokens första del (210 sidor) består av 15 artiklar av några av institutets medarbetare och gäster.

Vagn Greve skriver om aktuella straffrättsliga problem (hans installationsföreläsning som professor i straffrätt 1992). Hans Jørgen Engbo om uppgifter och målsättningar vid straffverkställighet av fängelsestraff, Annika Snare om Aids och Hiv. Berl Kutchinsky om rättsmedvetande, Henrik Stevnsborg om polisen under "besättelsen" (han disputerade över ämnet 1992), Jørn Vestergaard om strafflagens spionagebestämmelser, Joi Bay om straff i krigsmakten. Berl Kutchinsky om våldsutvecklingen. Flemming Balvig om utvecklingen beträffande brottsoffer. Britta Kyvsgaard om invandrare och kriminalitet. Lloyd Babb om rädslan för brott i Australien. Lillian Tibatemwa Ekirikubinza om polygami och kvinnobrottslighet i Uganda. Norman Cleaver om internationellt samarbete och miljöstraffrätt. Ulla Bondeson om regional analys av domstolspraxis och Britta Kyvsgaard om förbindelsen mellan straffrätt och kriminologi i vetenskap, politik och praxis. – Varje artikel har en inledande sammanfattning.

Årsbokens andra del består av en verksamhetsberättelse över medarbetarnas forskning, undervisning och administrativa uppgifter och ger en översikt av såväl avslutade aktiviteter under 1992 som pågående projekt.

Där återfinns förteckning över (1) institutets medarbetare per den 1 november 1992 (vetenskapliga medarbetare, administrativ personal, doktorander med handledare, medhjälpare, straffrättslärare), (2) institutets fackområden (straffrätt, rättssociologi, rättspsykologi och kriminologi), (3) de vetenskapliga medarbetarnas fackliga verksamhet, (4) institutets undervisning på det rättsvetenskapliga fackområdet, (5) bibliotekets verksamhet, (6) institutets seminarier, (7) institutsrådet och institutsstyrelsen och (8) publikationer. – Dessutom innehåller årsboken en förteckning över Kriminalistisk Instituts gamla stencilserie och dess nya skriftserie, där årsboken ingår.

Årsboken har redigerats av Jørn Vestergaard, medan artikelförfattarna ensamma står för synpunkterna i sina respektive artiklar.

Det skulle kräva alltför mycket plats i tidskriften för att gå närmare in på de individuella artiklerna, vilka alla berör viktiga och aktuella kriminalpolitiska frågor.

Vad som gör årsboken unik och ytterst betydelsesfull är, att man får en klar och uttömmande beskrivning av ett kriminalistiskt instituts hela verksamhetsområde – insikter som inte är möjliga att inhämta på annat sätt utan mycket stort besvär. Man skulle önska att samtliga nordiska kriminologiska institut eller motsvarande institutioner årligen publicerade ett motsvarande arbete som denna danska årsbok. Detta skulle ge sådan information och göra det möjligt att tillräckligt noggrant och fullständigt överblicka det kriminologiska verksamhetsområdet – och angränsande områden – i Norden.

Det är bara till slutt att tacka och gratulera Kriminalistisk Institut för denna utmärkta årsbok och uppmana tidskriftens alla läsare att skaffa ett exemplar för noggrann läsning.

Hans Klette

Lunds Universitet

Maeve W. McMahon: The Persistent Prison? Rethinking Decarceration and Penal Reform. University of Toronto Press, Toronto 1993. £ 13.00 (paper).

Hovedparten af denne fremstilling udgøres af en analyse af sanktionsretlige reformer – herunder navnlig brug af alternativer til frihedsstraf – i Ontario, Canada, gennem de seneste 40 år.

De empiriske resultater er antageligt af beskedent interesse for nordiske kriminologer, men de anvendte videnskabelige metoder og ikke mindst et stærkt kritisk opgør med angivne konventionelle metoder gør fremstillingen til en lærerig opsang for kriminologer i almindelighed.

Navnlig under angreb er de såkaldte "kritiske kriminologer", som gang på gang ræsonnerer, at der ikke findes liberale straffereformer. Det anføres, at de kritiske kriminologer lader sig påvirke af fordomme mod strafferetlig og social kontrol og som følge deraf misfortolker data, drager konklusioner på utilstrækkelige empiriske grundlag og forsømmer at anerkende positive virkninger af alternative strafformer.

Læsere, som ikke har en forkærlighed for strafforvendelse i Ontario, Canada, vil måske finde, at bogens forord – skrevet af en kollega – i sig selv på en så rammende måde refererer budskabet om faldgruber i kriminologisk forskning, at det kan erstatte läsning af selve værket.

Malene Frese-Madsen

Santa Fe

Hans-Heiner Kühne: Kriminalitätsbekämpfung durch innereuropäische Grenzkontrollen? Auswirkungen der Schengener Abkommen auf die innere Sicherheit. Duncker & Humblot, Berlin 1991. ISBN 3-428-07158-1. 158 s. DM 98,00.

Dette er en lille bog, og mindre end man skulle tro. Tekstdelen er kun på 44 sider. Emnet er den indre säkerhet, og spørgsmålet er, om den påverkas af de åbna gränser. Begrebet

gennemgås ud fra forskellige synsvinkler. Forfatteren undersøger desuden empirisk, hvad de tyske grænsevagter hidtil har opklaret. Det viser sig, at det stort set er småkriminalitet, som opklares på ganske tilfældig måde. Det konkluderes, at der ikke er belæg for, at grænsebevogtningen har nævneværdig kriminalpræventiv betydning. Det forekommer dog umiddelbart ikke synderligt overbevisende, at man kan slutte fra, hvad der i dag opklares, til, hvad der ville ske, hvis al kontrol fjernes.

Vagn Greve

Susan Flood (Ed.): Illicit Drugs and Organized Crime. Issues for a Unified Europe. Office of International Criminal Justice, Chicago 1991. ISBN 0-942511-46-8. viii + 172 s.

Dette er en samling af 17 indlæg fra et symposium, der blev holdt i Spanien i 1990. Den kan være velegnet som en introduktion til de kriminalpolitiske problemer, som følger med det udvidede europæiske samarbejde. De enkelte indlæg er derimod så almene, at de intet giver den nogenlunde orienterede læser.

Vagn Greve

Erich Göhler: Ordnungswidrigkeitengesetz. 10. Aufl. C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München 1992. ISBN 3-406-36592-2. xlviii + 1436 s. DM 94,00.

Eduard Dreher & Herbert Tröndle: Strafgesetzbuch und Nebengesetze. 46. Aufl. C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München 1993, ISBN 3-406-37163-9. lxxvii + 2108 s. DM 108,00.

Disse to kommentarer er udgivet i den serie, der noget vildledende kaldes Beck'sche Kurz-Kommentare: men navnet kan dog forsvares med henvisning til deres komprimerede fremstillingsform og lille sats. De nye udgaver er dels begrundede i den tyske genforening, dels i mængden af nye principielle afgørelser og litterære analyser. Af det nye i straffelovskommentaren kan nævnes nye regler om menneskehandel, om organiseret kriminalitet og om bandekriminalitet (herunder middelalderlige konfiskationsregler). Som forgængerne vil disse ny udgaver give sig særdeles værdifulde ved komparative undersøgelser.

Vagn Greve

Festschrift für Rudolf Schmitt. J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen 1992, 421 sider, ISBN 3-16-145934-2.

Dette festskrift i anledning af Rudolf Schmitts 70 års fødselsdag afspejler med al tydelighed den bredde Rudolf Schmitt selv har lagt for dagen i sit virke som professor i strafferet, det meste af tiden ved universitetet i Freiburg.

Festskriftet er bygget op i 7 hovedafsnit, der omfatter bidrag inden for henholdsvis retsfilosofi, strafferettens almindelige del, strafferettens specielle del, økonomisk kriminalitet og særlovsovertrædelser, straffeprocess, straffuldbyrdelse og udlevering samt kriminologi, med hovedvægten lagt på strafferettens almindelige del. Derudover findes en fuldstændig oversigt over Rudolf Schmitts værker og artikler m. v.

Festskriftets bidragsydere hører for størstepartens vedkommende til i den "tunge ende" af tysk strafferetlig forskning og vil være kendt også her i Norden. Dette afspejles selvsagt i kvaliteten af de enkelte bidrag, hvoraf jeg her vil indskrænke mig til at nævne nogle få.

René Bloy beskriver over 23 sider i sit bidrag de nyeste udviklingstendenser inden for medvirksområdet i Tyskland til dels ved inddragelse af sammenligninger med østrigsk ret. Bloy beskæftiger sig især med forholdet imellem den opdelte medvirkenlære, som foreskrevet i StBG og den "Einheitstäterlehre", der i OWiG § 14 ikke sonder mellem forskellige typer af medvirken, men alene anvender ordet "Beteiligten". Han beskæftiger sig endvidere med de deraf muligt flydende forskelle i tilregnelsesspørgsmålet. Bidraget er overordentligt interessant om end på et ganske højt abstraktionsniveau.

Direkte retssammenlignende er *Hans-Heinrich Jescheck*, der over et tilsvarende antal sider gennemgår udkastet til en straffelov for England og Wales (The Law Commission (Law com.no. 177). Criminal Law. A Criminal Code for England and Wales. 1989) med hensyn til skyldkrav – tilregnelser og tilregnelighed – og sammenligner dette med tysk ret. Bidraget er overordentligt informativt og umiddelbart tilgængeligt også for læsere med en blot almindelig interesse for strafferet.

Tankevækkende er tre bidrag af hhv. *Ernst-Joachim Lampe*, *Heinz Müller-Dietz* og *Bernd Schünemann*, der i naturlig forlængelse af hinanden behandler henholdsvis indholdet i gerningsbegrebet, grænser for strafferetten og – som et naturligt punktum – det strafferetlige system og kriminalpolitikken. Fælles for disse tre bidrag er, at de ud fra en overordnet synsvinkel behandler abstrakte problemkredse og alligevel forekommer konkrete og relevante. Afdelingen for almindelig dels-bidragene afsluttes af *Klaus* og *Inge Tiedemann*, der i et bidrag på knap tyve sider med afsæt i den strafferetlige behandling af de såkaldte "kontrollerede forsøg", der gennemføres af medicinalindustrien, især behandler spørgsmål om kausalitet i forhold til drabs- og voldsbestemmelserne. Bidraget hører til den type artikler, der tager kendte og (relativt) accepterede adfærdsmønstre op til klassisk-dogmatisk belysning, med det resultat, at det vi alle gik og troede var om ikke lovligt, så dog højst formelt set mindre korrekt. ligefrem er at klassificere på linie med de allervesteste forbrydelser – og dermed pæne – in casu – læger, på linie med lystmordere og andet godtfolk. Personligt finder jeg sådanne indlæg intellektuelt udfordrende og stimulerende, men samtidig lidt verdensfjerne og derfor alligevel uinteressante. Samme ambivalente forhold har jeg – af de selvsamme årsager – til et bidrag (fra afdelingen fra straffertens specielle del) af *Herbert Tröndle*: Ordination af P-piller til mindreårige – En forbrydelse? Jeg tror ikke, at dette ømtålelige problem fra juraens grænseland på nogen måde løses eller blot belyses konstruktivt ved bl. a. at blive underkastet en "automatisk" strafferetlig medvirkenanalyse.

Fra den specielle del kan nævnes to artikler af henholdsvis *Jürgen Baumann* og *Albin Eser* om svangerskabsafbrydelse og endelig en forrygende relevant og overordentlig virkelighedsnær artikel af *Günter Spendel* om hvad vi (og dermed retssystemet) stiller op over for de trusler om alvorlig hærværk, legemsbeskadigelse og drab, som (alt for) ofte afgives af personer, om hvem man har en bestyrtet mistanke om, at de meget vel kan tænkes at gøre alvor af truslen. Spendel påpeger skismaet mellem retssikkerhed for den anklagede og sikkerhed for den truede; mellem den gerningsfikserede og repressive ret over for den politimæssigt præventive. Dette skisma garneres her af omtalen af en afgørelse, hvor en datter

og en svigersøn på dagen for faderens løsladelse velovervejede myrdede denne, idet han, der havde tilbragt adskillige år i fængsel bl. a. for incestuøs voldtægt mod den selvsamme datter, havde truet med at slå hende ihjel, når han kom ud fra fængslet. Grunden til truslerne var, at datterens vidneudsagn havde været overordentligt belastende. Uanset dommen bliver kritiseret – bl. a. for den manglende anvendelse af § 35 II StGB om putativ nødværge – afslører den retssystemets (og/eller lovgivers) afmagt over for netop denne type af sager. Et facit Spendel selv opregner således: "Eine ungenügende Gesetzlage, ein unzureichendes Gerichtsurteil, ein unbefriedigendes Gesamtergebnis."

Fra nogle af de øvrige afsnit kan kort nævnes *Gerhardt Schmidts* beskrivelse af det uafhængige organ, der kan tage stilling til klager over straffedomme afsagt af domstole i det tidligere DDR, *Günther Kaisers* gennemgang af menneskerettigheder i straffuldbyrdelsen, *Gerhård Hammersteins* overvejelser vedrørende betydningen af rækkefølgen af fremlæggelse af bevismidler for den endelige dom og endelig *Gerald Grünwalds* overbevisende argumentation for afskaffelse af den særlige vidneed, der med eller uden påkaldelse af de højere magter, bevirker at strafferammen for falsk forklaring for retten stiger fra fem til femten års fængsel.

Alt i alt et festskrift, der varmt kan anbefales.

Lars Bo Langsted
Handelshøjskolen i Århus

Responses to Crime bind 2 af Lord Windlesham, Clarendon Press, Oxford 1993, 467 sider.

Forfatteren er en Oxford-professor med tidligere politisk erfaring som indenrigsminister og administrativ baggrund som formand for et prøveløsladelsesnævn.

I England er kriminaliteten stigende og fængslerne overfyldt.

Bogen gennemgår udførligt de ændringer, der har fundet sted i det kriminalretlige system i Storbritannien siden afslutningen af 2. Verdenskrig. Efter mange tilløb blev dødsstraf for forsætligt manddrab afskaffet i 1965, men siden har der 14 gange været gjort forsøg på at genindføre den.

Det vil bedrøve yndere af filmen "Kind Hearts and Coronets" at den vittige slutpointe ikke vil kunne gentages i fremtiden: Peers' privilegium at få visse straffesager pådømt af en specialret bestående af overhusmedlemmer er bragt til ophør. Nok så vigtigt er imidlertid, at de traditionsrige Assizes og Quarter Sessions tillige med the High Court of Justice i London er smeltet sammen i en række Crown Courts besat med fuldtidsdommere for bedre at overkomme mængden af sager og forkorte ventetiderne. Der er indført en statslig anklagemyndighed også i England og Wales og sket reformer af politiet og gennemført begrænsninger i muligheden for at anvende frihedsstraf. Især perioden fra 1948 til 1991 har været præget af stor aktivitet på det kriminalretlige område.

Per Lindegaard
Fyrresvinget 18, 2840 Holte.